

BARNE-, LIKESTILLINGS- OG
INKLUDERINGSDEPARTEMENTET

Veileder

Forholdet mellom barnevernloven og barneloven

Barneverntjenestens rolle der foreldrenes konflikter
går ut over barnets omsorgssituasjon

BARNE-, LIKESTILLINGS- OG
INKLUDERINGSDEPARTEMENTET

Veileder

Forholdet mellom barnevernloven og barneloven

Barneverntjenestens rolle der foreldrenes konflikter
går ut over barnets omsorgssituasjon

1	Innledning	5
2	Barneloven	8
2.1	Skjæringspunktet mellom barneloven og barnevernloven	8
2.2	Foreldreansvar	10
2.3	Fast bosted	12
2.5	Samvær	14
2.6	Tilsyn under samvær	16
3	Foreldrenes rett til opplysninger	18
3.1	Rett til opplysninger om barnet etter barneloven	18
3.2	Rett til opplysninger i en barnevernssak	20
4	Barneverntjenestens oppgaver og ansvar når foreldre er i konflikt	22
4.1	Utgangspunktet for barnevernets oppgaver og ansvar	22
4.2	Hva skal barneverntjenesten gjøre i meldingsfasen?	23
4.3	Hva skal barneverntjenesten gjøre i undersøkelsesfasen?	24
4.4	Hva gjør barnverntjenesten i tiltaksfasen?	28
4.4.1	Hjelpetiltak	28
4.4.2	Midlertidige akuttvedtak	30
4.4.3	Omsorgsovertakelse	31
5	Fosterhjemsplassering hos den andre forelderen	33
6	Barneverntjenesten som vitne i saker etter barneloven	35
7	Foreldreansvar etter dødsfall	37
8	Foreldre som er bosatt i ulike kommuner	39
9	Familieverntjenestenes tilbud til foreldre i konflikt	41

Barneverntjenestens ansvar for barn og unge omfatter også tilfeller der foreldrene ikke bor sammen og har en konflikt som går utover omsorgen for barnet. Målet med veilederen er å gi ansatte i barneverntjenesten kunnskap om hvordan de kan håndtere slike saker på en god og faglig forsvarlig måte. Veilederen redegjør for hvordan barnevernloven og barneloven virker i forhold til hverandre, og hvilke oppgaver barneverntjenesten har i tilfeller hvor barn lider under foreldrenes konflikt. Den kan også være relevant for andre som kommer i befatning med saker i skjæringspunktet mellom de to lovene.

1 Innledning

Ett av fire barn bor i dag sammen med bare én av foreldrene. Noen foreldre har aldri har bodd sammen, andre har flyttet fra hverandre etter at barnet ble født. Et økende antall barn opplever at de i forbindelse med foreldrenes samlivsbrudd utsettes for så sterke og langvarige konflikter at det utgjør en belastning for barnas trivsel og utvikling.

Foreldrene kan selv avtale at de skal ha felles foreldreansvar eller om en av dem skal ha foreldreansvaret alene, hvor barnet skal bo fast, og omfanget av samvær. Dersom foreldrene er uenige, kan de bringe saken inn til behandling i domstolen etter reglene i barneloven.

Barneverntjenestens hovedoppgave er å sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp til rett tid. Dette gjelder også tilfeller der foreldrenes konflikt ved samlivsbrudd kan gå ut over omsorgen for barnet. Noen ganger kan selve konflikten ha en slik varighet

og intensitet at den i seg selv utgjør omsorgssvikt for barnet. Barneverntjenesten skal derfor alltid ta bekymringsmeldinger om et barn på alvor – uavhengig om foreldrene til barnet er i konflikt eller ikke.

Barneverntjenesten har imidlertid ikke myndighet til å flytte barnet mellom foreldrene, fastsette eller stoppe samværsordninger, selv om de mener dette ville være til barnets beste. Det kan gjøre ansatte i barneverntjenesten usikre på hvordan de skal håndtere slike saker, og de kan derfor vegre seg mot å involvere seg.

Når foreldrene bor hver for seg, må barneverntjenesten skaffe seg en helhetlig oversikt over hvordan omsorgen for barnet er. Det gjelder enten barnet bor fast hos den ene forelderen og har samvær med den andre, eller om barnet bor sammen med begge. Disse sakene er ofte krevende for barneverntjenesten å håndtere.

Eksempler på hva barneverntjenesten kan gjøre i saker der foreldrene er i konflikt

- gi råd og veiledning
- henvise til andre hjelpeinstanser som familievern, BUP, PPT
- informere om muligheten til å bringe sak inn for domstolen
- vitne i en eventuell barnefordelings- eller samværssak
- tilby ulike former for hjelpetiltak, for eksempel tilsyn i forbindelse med samvær
- anmelde straffbare forhold til politiet

Det er gitt ut flere rundskriv, veiledere etc. som kan være aktuelle ved barneverntjenestens behandling av saker i grenselandet mellom barneloven og barnevernloven. Nedenfor følger noen eksempler.

Les mer:

Barnevernets rolle ved mistanke om overgrep under samvær, veileder Q-1121 B

Fosterhjemsplassering hos biologiske foreldre, rundskriv Q-0835

Samtaler med små barn i saker etter barneloven, artikkelsamling Q-1106 B

Snakk med meg - en veileder om å snakke med barn i barnevernet, Q-1156

Saksbehandling i barneverntjenesten, rundskriv Q-1036

Barnevernet og taushetsplikten, opplysningsretten og opplysningsplikten, Q-24/2005

Retningslinjer for fosterhjem, rundskriv Q-1072

Formidling av opplysninger og samarbeid der barn utsettes for vold i familien, veileder Q-1088 B

Seksuelle overgrep mot barn, veileder IS-1060

Saksbehandlingsregler i barnefordelingssaker for domstolene og høring av barn, veileder Q-15/2004

Barnefordelingssaker der det er påstander om vold, informasjonshefte Q-1144 B

Rundskrivene og veilederne er tilgjengelig på www.regjeringen.no. Departementet gjør oppmerksom på at det kan ha skjedd endringer som ikke er innarbeidet i de ulike dokumentene.

Lovtekstene er tilgjengelig på www.lovdatabasen.no.

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet har også utgitt ulike brosjyrer rettet mot foreldre med informasjon om barn og samlivsbrudd. Brosjyrene er tilgjengelig på www.regjeringen.no.

Foreldreansvar og samværsrett, brosjyre Q-0580

Barn og samlivsbrudd, brosjyre Q-1069

Til barnets beste – En veiledning til foreldre om samværsordninger, bostedsløsninger og delt bosted, brosjyre Q-1209 (utgis i løpet av 2013)

Hva med min mening da? Q-1070. Brosjyren henvender seg til barn som har foreldre som skal flytte fra hverandre.

Veilederen bygger delvis på et utkast fra advokat Rikke Lassen.

2 Barneloven

Av og til møter barneverntjenesten familier hvor foreldrenes konflikt kan gå ut over omsorgen for barnet. Det kan være vanskelig for barneverntjenesten å fastslå hvilke spørsmål som faller inn under barnevernloven, og hva som etter barneloven er foreldrenes oppgave å løse. Kapitlet redegjør for barnelovens system og begrepene i barneloven, som foreldreansvar, fast bosted, delt bosted og samvær.

2.1 Skjæringspunktet mellom barneloven og barnevernloven

[1]

Lov 8. april 1981
nr. 7 om barn og foreldre
(barnelova).

Foreldrene har avtalefrihet

Konflikter mellom foreldrene om fast bosted, foreldreansvar og samvær skal løses etter reglene i barneloven [1]. Loven inneholder bestemmelser om forholdet mellom foreldrene og barnet og om saksbehandlingen der foreldrene ikke kan bli enige, og er det man kaller en privatrettslig lov. Utgangspunktet er at foreldrene har avtalefrihet. Noen foreldre greier imidlertid ikke å komme fram til gode avtaleløsninger, og får en konflikt som varer over lengre tid.

Barnelovens utgangspunkt er at foreldrenes avgjørelsesmyndighet skal rette seg etter barnets interesser og behov – det som omtales som barnets beste. Foreldrene har myndighet til å avtale egne løsninger. De fleste foreldre greier selv å bli enige, og uenighet om disse spørsmålene faller i utgangspunktet utenfor barneverntjenestens ansvarsområde.

Konflikter mellom foreldrene kan skade barna

Når foreldrene har en langvarig og fastlåst konflikt som får negativ effekt på deres omsorgsevne, kan dette føre til at barnets helse og utvikling blir skadet. En konflikt som i utgangspunktet er en privat tvist mellom foreldrene, vil – dersom den går ut over foreldrenes omsorgsevne – kunne føre til at barnet får behov for bistand fra barneverntjenesten. Barnevernloven [2] regulerer barnevernets oppgaver og ansvar og er en offentligrettslig lov.

[2]

Lov 17. juli 1992 nr. 100
om barneverntjenester
(barnevernloven)

Det kan også oppstå situasjoner hvor en av foreldrene i en barnefordelingskonflikt henvender seg til barneverntjenesten med spørsmål eller for å be om hjelp. Barneverntjenestens myndighet er i disse tilfellene annerledes enn når foreldrene bor sammen. Barneverntjenesten kan likevel ikke avvise å undersøke saken under henvisning til at samværskonflikter faller utenfor barnevernets myndighetsområde.

Situasjoner der foreldre tar kontakt med barneverntjenesten

Foreldre som har en konflikt, kan ha avtalt ordninger som den ene av dem ikke oppfyller i ettertid. Også i tilfeller hvor domstolen har fastsatt en ordning for samvær, hender det at den ene av foreldrene ikke vil oppfylle samværsordningen. Enkelte foreldre vil da henvende seg til barneverntjenesten fordi de mener at det avtalte eller fastsatte samværet ikke er til barnets beste. I andre tilfeller tar en av foreldrene kontakt for å få hjelp til å gjennomføre samværet dersom den andre forelder motarbeider gjennomføringen.

Barneverntjenesten kan ha oppgaver når foreldrene er i konflikt

I tilfeller hvor barneverntjenesten er bekymret for hvordan en konflikt mellom foreldrene påvirker barnets omsorgssituasjon, må barneverntjenesten informere foreldrene om at dette kan føre til undersøkelser og eventuelt tiltak fra barneverntjenestens side.

Barneverntjenesten bør i kraft av sin barnefaglige kompetanse veilede foreldrene om hvordan konflikten mellom dem kan få negative følger for barnet og vurdere ulike former for tiltak. Som bidrag til å lette konflikten mellom foreldrene kan barneverntjenesten blant annet iverksette ulike former for hjelpetiltak, se kapittel 4. Barneverntjenesten kan også henvise foreldrene til et familievernkontor for å få råd og veiledning om foreldresamarbeid, se kapittel 9. Samtidig må barneverntjenesten være tilbakeholden med å bistå foreldrene med vanskelige juridiske grensedragninger.

Rett oppmerksomheten mot barnets behov

Dersom konflikten synes å handle mer om foreldrenes rettigheter enn om barnet, bør barneverntjenesten bistå foreldrene ved å rette oppmerksomheten mot barnets behov. På den måten kan temaet dreies mot hva som vil være den beste løsningen for barnet, istedenfor hvem av foreldrene som har rett til å bestemme.

Hvis foreldrene kan drøfte spørsmålene med tanke på barnets behov, vil det være en fordel både for barnet og for foreldrenes samarbeid. Man kan for eksempel spørre foreldrene hvordan de tror barnet vil trives med, eller reagere på, ulike løsninger. Vil den foreslåtte løsningen være bra eller dårlig for barnet? Dette kan få foreldrene til å reflektere nærmere over barnets situasjon.

Når foreldrene ikke kommer fram til en avtale

Dersom barneverntjenesten mener at en av foreldrene har god omsorgsevne og den andre ikke har det, kan dette løses av foreldrene selv ved at de avtaler at barnet skal bo hos den av foreldrene som best kan ivareta barnet. Hvis foreldrene ikke greier å komme fram til en slik avtale, kan en av foreldrene bringe saken inn for domstolen. Før saken kan behandles av retten, må foreldrene møte til mekling hos et familievernkontor eller en ekstern mekler. (Det er oversikt over familiemeklere på www.bufetat.no). Her kan de få hjelp av en mekler til å komme fram til en avtale som er til barnets beste, se kapittel 9. I tilfeller hvor saken haster, for eksempel fordi barneverntjenesten har fattet midlertidig akuttvedtak, kan den ene av foreldrene be om at retten fatter en midlertidig avgjørelse [3].

[3]

Se barneloven § 60.

Barns medvirkning

FNs barnekonvensjon gir barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, rett til å gi uttrykk for dem. Synspunktene skal tillegges vekt i samsvar med barnets alder og modenhet.

Barnevernloven § 6-3 og barneloven § 31 gir barn som er fylt sju år rett til å uttale seg i saker som angår dem. Også yngre barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, skal høres. Barna må få informasjon som er tilpasset deres alder og modenhetsgrad, slik at de får en forståelse av hva saken gjelder, før de uttaler seg.

2.2 Foreldreansvar

Foreldreansvar er den rett og plikt foreldrene har til å bestemme på barnets vegne i personlige forhold. Hvis foreldrene har felles foreldreansvar, må begge for eksempel samtykke til at barnet skal kunne flytte til utlandet, melde seg inn eller ut av foreninger eller trossamfunn, om barnet skal bytte navn, om barnet skal adopteres bort, eller om barnet skal kunne gifte seg før det har fylt 18 år.

[4]

Se barneloven §§ 30 til 33.

Foreldre skal ta avgjørelser om barnet

Foreldreansvaret har to sider, både en plikt til å gi barnet omsorg og en rett til å bestemme på vegne av barnet i personlige forhold – inntil barnet selv har forutsetninger for å ta sine egne valg [4]. Barn får med alderen gradvis større

rett til med- og selvbestemmelse i sitt eget liv. Det skal derfor være et løpende samspill mellom barnets og foreldrenes bestemmelsesrett. Før foreldrene fatter avgjørelser som gjelder barnet, skal de informere og rådføre seg med barnet på en måte som er tilpasset barnets alder og modenhet. Retten til å bestemme på barnets vegne må utøves ut fra barnets interesser og behov.

Foreldre med felles foreldreansvar skal ta større avgjørelser sammen

Større avgjørelser i barnets liv må tas av foreldrene i fellesskap når de har felles foreldreansvar. Dette omfatter blant annet avgjørelser om valg av navn, religion, forvaltning av økonomi, søknad om pass og flytting utenlands. Samtykke til medisinsk behandling ligger også under foreldreansvaret. Det er likevel tilstrekkelig med samtykke fra én av foreldrene med foreldreansvar når kvalifisert helsepersonell mener at helsehjelpen er nødvendig for at barnet ikke skal ta skade [5].

[5]

Se pasient- og brukerrettighetsloven § 4-4.

Hvem har foreldreansvaret?

Foreldrene kan ha foreldreansvaret sammen, eller én av foreldrene kan ha det alene. Det har vært en gradvis utvikling i loven når det gjelder hvem som har foreldreansvar for et barn, i tråd med samfunnsutviklingen for øvrig. I dag har foreldre som hovedregel foreldreansvaret sammen for felles barn. Foreldre som er gift eller samboere når barnet blir født, får felles foreldreansvar [6]. De fortsetter med det etter et eventuelt samlivsbrudd, dersom de ikke avtaler noe annet.

[6]

Se barneloven § 35.

I dag har mor foreldreansvaret alene bare når foreldrene verken er gift eller bor sammen ved barnets fødsel. De kan imidlertid avtale å ha foreldreansvaret sammen, eller at far skal ha det alene. For barn som er født før 2006 har ugifte mødre foreldreansvaret alene hvis foreldrene ikke har sendt avtale om felles foreldreansvar til folkeregisteret eller felles foreldreansvar er fastsatt ved dom.

Avtale om foreldreansvar må meldes til folkeregisteret

En avtale om foreldreansvar må meldes til folkeregisteret for å være gyldig [7]. Folkeregistermyndigheten (skattekontoret) kan gi foreldrene dokumentasjon på at de har felles foreldreansvar for barnet, eller at én av dem har foreldreansvaret alene. Offentlige myndigheter trenger egen hjemmel for å få opplysninger om foreldreansvar fra folkeregisteret.

[7]

Se barneloven § 39.

Uenighet om foreldreansvaret

Der foreldrene er uenige om hvem som skal ha foreldreansvaret, kan de bringe saken inn for tingretten. Uenighet om enkeltspørsmål som hører inn under foreldreansvaret, kan ikke løses av domstolene eller av barneverntjenesten. Dersom uenigheten blir uoverstigelig og kommer i veien for hensynet til barnets beste, kan domstolen avgjøre at én av foreldrene skal ha foreldreansvaret alene.

Det er forskjell på foreldreansvar etter barneloven og etter barnevernloven

I tilfeller hvor barneverntjenesten overtar omsorgen for et barn går store deler av foreldrenes bestemmelsesrett over til barneverntjenesten. Når barnet plasseres

[8]

Se barnevernloven § 4-18.

[9]

Innholdet i «restforeldreansvaret» er nærmere omtalt i rundskrivet Retningslinjer for fosterhjem, s. 43.

i fosterhjem eller institusjon etter en omsorgsovertakelse utøver fosterforeldrene eller institusjonen den daglige omsorgen for barnet på barneverntjenestens vegne [8]. Etter omsorgsovertakelsen beholder foreldrene foreldreansvaret for barnet, men da et begrenset foreldreansvar. Bestemmelsesretten som foreldrene fortsetter å ha etter en omsorgsovertakelse, omtales ofte som «restforeldreansvaret», og skiller seg fra bestemmelsesretten som følger av det alminnelige foreldreansvaret etter barneloven [9].

2.3 Fast bosted

Den av foreldrene som barnet bor fast sammen med, kan alene ta avgjørelser som gjelder vesentlige sider av omsorgen for barnet. Dette gjelder for eksempel om barnet skal være i barnehage, hvor i landet barnet skal bo, og andre større avgjørelser om dagliglivet som fritidsaktiviteter, skolefritidsordning og lignende.

Mange avtaler at barnet skal bo fast ett sted

Når foreldrene ikke bor sammen, vil de normalt ha avtalt eller avgjort at barnet skal ha fast bosted hos den ene. Mange kaller dette «den daglige omsorgen». Den andre forelderen vil som regel ha samvær med barnet. Hvor barnet skal bo fast, kan ha blitt avtalt av foreldrene selv, eller det kan være avgjort i en dom eller et rettsforlik.

[10]

Se barneloven § 37.

Den av foreldrene som barnet bor fast sammen med, har rett til å ta avgjørelser som gjelder vesentlige sider av omsorgen for barnet [10].

Foreldre som vil flytte, må melde fra på forhånd

Hvis en av foreldrene vil flytte, skal den andre forelderen varsles senest seks uker i forkant [11]. Dette vil gi foreldrene tid og anledning til å diskutere og vurdere hva som vil være den beste omsorgsløsningen for barnet framover. Foreldrene må informere barnet og ta barnets mening med i sin vurdering før de inngår en avtale. Barnets mening skal tillegges vekt etter barnets alder og modenhet. Når barnet har fylt tolv år, skal det legges stor vekt på hva barnet mener.

[11]

Se barneloven § 42.

Varslingsplikten for flytting gjelder både bostedsforelderen og samværsforelderen. Den gjelder i alle tilfeller hvor det foreligger en muntlig eller skriftlig avtale eller avgjørelse om samvær, selv om den andre forelderen ikke har foreldreansvar. Varslingsplikten inntreer uavhengig av flytteavstand og uavhengig av hvilken innvirkning flyttingen får på samværet.

2.4 Delt bosted

Foreldrene kan avtale at barnet skal bo fast hos dem begge, dersom de mener det er best for barnet. De fleste som avtaler delt bosted, har en ordning der barnet bor annenhver uke hos hver av foreldrene. Foreldrene kan også avtale delt bosted, men at barnet skal oppholde seg mest hos den ene av foreldrene. Avtalen om delt bosted innebærer da at foreldrene har lik avgjørelsesmyndighet i spørsmål som gjelder barnet. Det må foreligge særlige grunner for at domstolene skal kunne idømme delt bosted.

Foreldre kan avtale at barnet skal bo fast sammen med begge

Foreldrene kan avtale at barnet skal bo fast hos begge, såkalt delt bosted [12]. Dette innebærer at foreldrene har den samme bestemmelsesretten over barnet, også når det gjelder større avgjørelser om dagliglivet. Foreldrene avgjør selv når de har delt bosted. Det er ikke en forutsetning at barnet bor like mye hos begge.

[12]

Se barneloven § 36.

Foreldrene må kunne samarbeide

En forutsetning for at delte bostedsordninger skal fungere godt for barnet, er at foreldrene kan samarbeide, at de ikke bor langt fra hverandre, og at de evner å være fleksible med både barnet og hverandre. Foreldrene skal informere barnet og gi barnet anledning til å si sin mening før de inngår en avtale. Foreldrene skal legge stor vekt på meningen til barn som er over tolv år.

I særlige tilfeller kan domstolen pålegge delt bosted

I tilfeller der det foreligger “særlige grunner”, kan domstolen pålegge delt bosted. Denne adgangen kan være aktuell når retten mener det er til barnets beste å opprettholde den bestående ordningen, for eksempel fordi barnet ønsker det. En slik løsning vil normalt ikke være aktuell for barn under sju år, og domstolen skal ikke fastsette en slik ordning dersom den er i tvil om at det vil være til barnets beste¹.

Noen foreldre har avtaler om delt fast bosted samtidig som de strever med samarbeidet og har store konflikter. Det finnes ingen instans som kan avgjøre slike uenigheter mellom foreldre, og ingen som kan gi den ene eller den andre rett hvis de blir stående med mange uavklarte spørsmål. Dette innebærer at dersom delt bosted fungerer dårlig for barnet, bør foreldrene oppfordres til å endre ordningen.

Noen ganger kan barnets situasjon bli så uholdbar at vilkårene for opplysningsplikt til den kommunale barneverntjenesten vil være oppfylt [13]. Plikten omfatter alle offentlige myndigheter.

[13]

Barnevernloven § 6-4.

¹ Ot.prp. nr. 104 (2008–2009) Om lov om endringer i barnelova mv., s. 53 og 72–73.

2.5 Samvær

Samvær er en rett både for barnet og for den av foreldrene som ikke bor fast sammen med barnet. Foreldrene avtaler selv omfanget av samvær på bakgrunn av hva de mener er best for barnet. De skal lytte til barnet og legge vekt på barnets mening ut fra alder og modenhet. Det skal bare være samvær dersom det er til barnets beste.

[14]

Se barneloven §§ 42 og 43.

Den av foreldrene som ikke bor fast sammen med et barn, har som hovedregel rett til samvær med barnet. Barnet har en tilsvarende rett til samvær [14] med foreldrene. Retten til samvær med barn gjelder uavhengig av om man har foreldreansvar eller ikke.

[15]

Se barneloven § 42.

Samværsforelderens kan bestemme under samvær

Samværsforelderens har bestemmelsesrett over dagligdagse avgjørelser [15]. Dette betyr at den som har samvær med barnet, blant annet kan bestemme over påkledning, mat, leggetider, aktiviteter, sosial omgang, bruk av fritid, tv-titting og lignende under samværet.

[16]

Se barneloven § 37.

Bostedsforelderens kan ta større avgjørelser

Bostedsforelderens kan ta større avgjørelser i dagliglivet, som å søke om fri fra skole, tidkrevende og omfattende fritidsaktiviteter og andre forhold som må ses i en større sammenheng [16]. Ved eventuelle konflikter som ikke faller inn under foreldreansvaret eller den direkte daglige omsorgen, vil det normalt være bostedsforelderens som har det avgjørende ordet.

Samværsforelderens har plikt til å varsle bostedsforelderens om flytting. Dersom samværsforelderens ønsker å flytte og det er etablert samvær ved avtale eller avgjørelse, må hun eller han gi den andre skriftlig varsel senest seks uker før flyttingen.

Foreldrene avtaler samværets omfang

Foreldrene har full avtalefrihet når de skal avtale samværets omfang. For det enkelte barnet må det imidlertid alltid gjøres en konkret avtale mellom foreldrene eller fastsettes en konkret ordning i en dom eller et rettsforlik. Foreldrene skal gi barnet anledning til å uttale seg før de inngår avtale om samvær.

Barneloven [17] gir en definisjon av "vanlig samvær": Vanlig samværsrett innebærer samvær

- én ettermiddag i uken med overnatting
- annenhver helg
- til sammen tre uker i sommerferien
- annenhver høst-, jule-, vinter- og påskeferie

Denne samværsordningen gjelder imidlertid bare i tilfeller hvor det er avtalt eller fastsatt vanlig samvær [18].

[17]

Se barneloven § 43.

[18]

Definisjonen av vanlig samvær ble utvidet ved lovendring i 2010. Den tidligere definisjonen gjelder likevel for avgjørelser og avtaler om «vanlig samvær» som er fastsatt eller inngått før lovendringen trådte i kraft 1. juli 2010.

Samværet skal tilpasses det enkelte barnet

Samfunnsutviklingen har ført til en stadig større oppmerksomhet om betydningen av å ha god kontakt med begge foreldrene, selv om de ikke lever sammen. Det er viktig for barnets trivsel og utvikling å kunne utvikle og opprettholde gode og nære relasjoner til begge foreldrene. Når den konkrete samværsordningen skal fastsettes, skal det tas hensyn til barnets alder, hvor knyttet barnet er til nærmiljøet, hvor lang reiseavstand det er mellom foreldrene, og lignende [19].

[19]

Se barneloven § 43 andre ledd.

Det skal ikke være samvær som ikke er til barnets beste

Noen foreldre har personlige egenskaper eller problemer som fører til at de ikke bør ha samvær med barnet. I 2006 ble barneloven endret for å bidra til at barn får bedre beskyttelse ved mistanke om vold eller ved mistanke om at barnet på annet vis blir behandlet slik at den fysiske eller psykiske helsen blir utsatt for skade eller fare. Derfor er det nå presisert i barneloven [20] at retten må avgjøre at det ikke skal være samvær dersom samvær ikke er til barnets beste.

[20]

Se barneloven § 43 første ledd

Det kan være nødvendig med tilsyn under samværet

Etter barneloven kan det stilles betingelser for samvær, for eksempel at samvær må skje under tilsyn [21]. Slike betingelser kan bare stilles når det er nødvendig for at samværet skal være forsvarlig. Den som mener det må stilles betingelser for samvær, må avtale dette med samværsforelderen eller be domstolene fastsette en slik betingelse.

[21]

Se barneloven § 43 tredje ledd

Praktiske eksempler på hva foreldrene kan bestemme i hverdagen

Den som barnet bor fast sammen med (bostedsforelderen), kan avgjøre om barnet skal meldes på tidkrevende og omfattende fritidsaktiviteter med mye oppfølging, som musikkorps eller fotballag. Bostedsforelderen kan ikke motsette seg at en samværsforelder som for eksempel har samvær hver torsdag, melder barnet på en fast aktivitet den dagen, dersom dette er i barnets interesse. Slike avgjørelser må tas i samråd med barnet.

Den av foreldrene som til enhver tid er sammen med barnet, kan ta barnet med til helsepersonell og samtykke til behandling for akutte tilstander. I praksis betyr dette at en forelder med eller uten foreldreansvar under samvær kan ta barnet med til lege når barnet for eksempel har ørebetennelse, magesmerter eller brudd- og sårskader.

Fordeling av ferie må avtales av foreldrene i fellesskap. Barneloven har bestemmelser om omfanget av ferier dersom foreldrene avtaler «vanlig samværsrett». Denne avtalen regulerer bare omfanget av sommerferien for samværsforelderen, og sier ikke noe om bostedsforelderens ferie med barnet. Det kan være hensiktsmessig å avtale at foreldrene annethvert år velger tid for sin sommerferie med barnet innen en bestemt dato. Foreldrene bør tilstrebe at feriesamvær legges til tidspunkt hvor barnet har ferie fra barnehage eller skole.

Barneloven har ingen begrensninger for bruk av barnevakt eller noen plikt til først å spørre den andre forelderen. Foreldrene må i disse tilfellene avtale hvordan de ønsker å ha det.

2.6 Tilsyn under samvær

Domstolen kan beslutte at det skal være en offentlig oppnevnt tilsynsperson til stede under samvær. Det er vedtatt endringer av reglene i 2013. Etter at endringene trer i kraft, vil den kommunale barneverntjenesten få ansvaret for beskyttet tilsyn.

Tilsyn kan settes som vilkår for samvær

I tilfeller der en tvist mellom foreldre om samvær etter barneloven behandles av domstolene, kan en av foreldrene ønske at tilsyn skal være en betingelse for samvær. Dersom retten fastsetter at det skal være tilsyn under samværet, skal den regionale Barne-, ungdoms- og familieetaten (Bufetat) oppnevne en tilsynsperson. Retten kan fastsette samvær med tilsyn i inntil 16 timer i året.

Lovendring i 2013

I 2013 ble det vedtatt endringer i reglene [22] om samvær med tilsyn av offentlig oppnevnt tilsynsperson. Når endringene trer i kraft, kan domstolen pålegge *beskyttet* eller *støttet tilsyn*. *Beskyttet tilsyn* innebærer at barnet og samværsforelderen overvåkes under hele samværet. *Støttet tilsyn* kan brukes i tilfeller der barnet og forelder er ukjente for hverandre, eller i tilfeller der det er behov for en gradvis tilnærming til samværsforelderen. Støttet tilsyn kan også brukes der det er et så høyt konfliktnivå mellom foreldrene at det kan gå ut over foreldrefunksjonene.

Den kommunale barneverntjenesten får ansvaret for beskyttet tilsyn, som kan fastsettes for inntil 16 timer i året.

Familieverntjenesten får/holder ansvaret for støttet tilsyn, og det er forutsatt at familieverntjenesten skal oppnevne tilsynsperson. Det er lagt opp til at domstolen kan bestemme at det skal være støttet tilsyn i inntil 32 timer i året.

Domstolen skal bare fastsette samvær med tilsyn der barnets beste tilsier det. Det kan i avtale eller dom fastsettes andre vilkår for samvær enn tilsyn. I loven [23] er det tydeliggjort at det i avtale eller dom også kan settes vilkår som gjelder krav til foreldrene om aktiviteter og tiltak for å styrke foreldrefunksjoner og foreldresamarbeid. Det kan også settes vilkår om ruskontroll, behandling for rusproblemer og sinnemestringskurs. Videre kan domstolen fastsette privat tilsyn ved å utpeke en person som skal føre tilsyn med samværet eller be foreldrene å gjøre det.

[22]

Barneoven § 43 a

[23]

Barneoven
§ 43 tredje ledd

3 Foreldrenes rett til opplysninger

Både barneloven og barnevernloven gir foreldre rett til opplysninger. Foreldrenes rett til innsyn i opplysninger om barnet reguleres blant annet av hvem av foreldrene som har foreldreansvar, og hvem som er part i saken.

Kapitlet gir veiledning om hvilke opplysninger foreldrene har krav på, og hvilke opplysninger barneverntjenesten kan gi til foreldrene uten hinder av taushetsplikt. Spørsmålet om innsyn er ofte komplisert. Dette skyldes blant annet at sakene kan inneholde opplysninger både om barnet og om begge foreldrene.

3.1 Rett til opplysninger om barnet etter barneloven

Alle foreldre vil jevnlig være i kontakt med offentlige instanser og ha behov for å få opplysninger om barnet. God ivaretagelse av et barn forutsetter kunnskap om barnets situasjon og eventuelle problemer. Hvilken rett den enkelte forelder har til å få opplysninger, vil være avhengig av hvem som har foreldreansvar for barnet, og hvem som er part i en sak. Reglene i barneloven er generelle og gjelder ikke bare for barneverntjenesten, men også for andre tjenester som skole og barnehage mv.

Foreldre med felles foreldreansvar har samme rett til opplysninger

Foreldre med foreldreansvar skal ta avgjørelser for barnet i personlige forhold [24]. Foreldre med felles foreldreansvar har lik rett til opplysninger om barnet fra offentlige instanser. Foreldre med foreldreansvar kan blant annet kreve inn-

[24]

Se barneloven § 30.

syn i yngre barns legejournal og elevmappe. Når barn blir eldre, får de større selvbestemmelsesrett og dermed større krav på taushet [25].

[25]

Se barneloven § 33.

En forelder med foreldreansvaret alene skal gi den andre opplysninger

Dersom den ene av foreldrene har foreldreansvaret alene, skal vedkommende gi den andre forelder opplysninger om barnet når han eller hun blir bedt om det [26]. Dette er ikke en rett til å få innsyn i dokumenter, men en rett til å motta opplysninger.

[26]

Se barneloven § 47.

Skole, barnehage og andre skal gi opplysninger

Plikten til å gi opplysninger gjelder også for skole og barnehage, helse- og sosialvesen og politi. Unntaket er opplysninger som er omfattet av taushetsplikt for å beskytte barnet. De offentlige instansene kan også nekte å gi opplysninger om barnet dersom det kan være til skade for barnet. Det organet som ikke ønsker å gi fra seg opplysninger, må da fatte et formelt vedtak som kan påklages til fylkesmannen. Fylkesmannen kan i særlige tilfeller vedta at en forelder skal miste retten til opplysninger.

Barneloven [27] gir rett til opplysninger «om barnet», men ikke om den andre forelder. Det kan imidlertid være vanskelig å skille mellom opplysninger som gjelder barnet og barnets hjemmesituasjon, og opplysninger som bare gjelder foreldrene. I tilfeller hvor foreldrene er i konflikt, kan det derfor være vanskelig å avgjøre hvilke opplysninger som kan gis, og hvilke opplysninger som ikke kan gis, fordi de inneholder taushetsbelagte opplysninger om en av foreldrene, for eksempel om forelderens helse.

[26]

Se barneloven § 47.

Forelder må be om opplysninger

Barneloven [28] pålegger ikke offentlige etater at de av eget tiltak gir opplysninger om barnet til foreldre uten foreldreansvar. Retten til opplysninger oppstår først når forelder ber om det.

[26]

Se barneloven § 47.

Eksempel Dersom en samværsforelder ber skolen om opplysninger om barnet sitt, og skolen tidligere har meldt bekymring til barneverntjenesten om hvordan barnet har det hos bostedsforelder, må skolen kunne opplyse om dette til samværsforelder. Forelder som har fått opplysningene, kan deretter henvende seg til barneverntjenesten for å be om ytterligere informasjon.

Av hensyn til barnet er det viktig at samværsforelder får informasjon som er nødvendig for å kunne følge opp barnet. Hvis samværsforelder mener at omsorgen for barnet er for dårlig, kan han eller hun be bostedsforelder om å få foreldreansvar og eventuelt kreve at barnet skal flytte. Hvis foreldrene er enige, kan de inngå avtale. Hvis de ikke er enige, kan saken bringes inn for retten. Domstolen skal fatte en avgjørelse etter en vurdering av hvilken omsorgsordning som vil være til beste for barnet.

3.2 Rett til opplysninger i en barnevernssak

Barnevernssaker inneholder sensitive opplysninger

En barnevernssak vil som regel inneholde sensitive opplysninger både om barnet og om begge foreldrene. Det vil ofte ikke være mulig å skille ut opplysningene som gjelder hver av foreldrene, fra de opplysningene som bare gjelder barnet. Dette innebærer at spørsmålet om hvem som kan få innsyn i hvilke opplysninger i en barnevernssak, ofte blir komplisert. Dette gjelder særlig i de sakene der foreldrene bor hver for seg. Hvilke opplysninger foreldrene har krav på, avhenger blant annet av om foreldrene har foreldreansvar og hva saken gjelder.

Barneverntjenesten vil vanligvis måtte gi opplysninger til begge foreldrene

Barneverntjenesten skal undersøke barnets omsorgssituasjon på en forsvarlig måte. Dersom foreldrene bor hver for seg, innebærer dette at barneverntjenesten i de fleste tilfeller må ta kontakt med begge foreldrene. Barneverntjenesten må både informere dem om at det er opprettet en undersøkelsessak, og innhente de opplysningene som er nødvendige for å kartlegge barnets totale omsorgssituasjon. Dette gjelder uavhengig av om foreldrene er part i saken. Se kapittel 4.3 om undersøkelsesfasen.

I enkelte tilfeller er det et vesentlig poeng at opplysninger blir holdt tilbake fra foreldrene i en begrenset periode. For eksempel vil det ved mistanke om vold eller overgrep ofte være av vesentlig betydning at barnverntjenesten ikke gir informasjon før barnet eller andre ofre er gitt tilstrekkelig beskyttelse, eventuelt til nødvendig dokumentasjon er blitt sikret. Dette er nærmere beskrevet blant annet i rundskrivet *Barnevernet og taushetsplikten, opplysningsretten og opplysningsplikten* (taushetspliktrundskrivet), se punkt 5.4.2.

Foreldrene kan selv be om opplysninger

Ved å motta informasjon om at det er opprettet en undersøkelsessak, kan en forelder be om ytterligere opplysninger i saken, se kapittel 3.1 om rett til opplysninger etter barneloven.

I disse tilfellene vil forelderens med grunnlag i barneloven ha krav på de opplysningene som gjelder barnet. Selv om opplysninger om barnet også vil kunne omfatte opplysninger om hvordan barnet har det hjemme, vil forelderens ikke ha rett til opplysninger som direkte gjelder den andre av foreldrene, og som denne forelderens har krav på taushet om.

Rett til innsyn når foreldrene er part i saken

Hvem som er part i saken, reguleres av forvaltningsloven [29]. En part [30] er en person som en «avgjørelse retter seg mot eller som saken ellers direkte gjelder». Hvem av foreldrene som er part i saken, må vurderes konkret i den enkelte sak, og vil kunne endres avhengig av hvordan saken utvikler seg. Forel-

[29]

Lov 10. februar 1967
om behandlingsmåten i
forvaltningssaker.

[30]

Se forvaltningsloven § 2.

dres partsstatus i en barnevernssak er nærmere omhandlet i rundskrivet *Saksbehandling i barneverntjenesten*.

Foreldre som er part i saken, har en mer omfattende rett til innsyn i sakens dokumenter. Utgangspunktet er da at foreldrene har krav på å gjøre seg kjent med alle dokumentene i saken [31]. Barneverntjenesten har en tilsvarende plikt til å utlevere dem. Hensynet bak reglene om partsoffentlighet er partenes behov for å kunne ivareta sine interesser i saken.

[31]

Se forvaltningsloven § 18.

Retten til å gjøre seg kjent med sakens dokumenter gjelder både under forberedelsen av en sak og etter at det er truffet vedtak i saken. I barnevernssaker inntrer partsoffentlighet vanligvis allerede fra det tidspunktet barneverntjenesten har åpnet undersøkelsessak [32].

[32]

Se barnevernloven § 4-3.

Foreldrenes rett til innsyn som part i saken er nærmere omtalt i kapittel 4 i taushetspliktrundskrivet.

Unntak fra foreldrenes rett til innsyn som part i saken

Retten til innsyn som part i saken gjelder med visse begrensninger som følger av forvaltningsloven [33]. Blant annet framgår det at parten ikke har krav på opplysninger om en «annen persons helseforhold» eller opplysninger om «andre forhold som av særlige grunner ikke bør meddeles videre», med mindre det er av vesentlig betydning for parten [34]. Når barneverntjenesten vurderer om opplysninger skal unntas fra én av eller begge partene, må den foreta en interesseavveining mellom behovet for innsyn og de grunnene som taler for at opplysninger ikke skal gis videre. Ved vurderingen av hvilke opplysninger foreldrene skal få, må barneverntjenesten veie hensynet til den ene forelderens personvern mot den andre forelderens behov for å motta relevant og nødvendig informasjon om barnet.

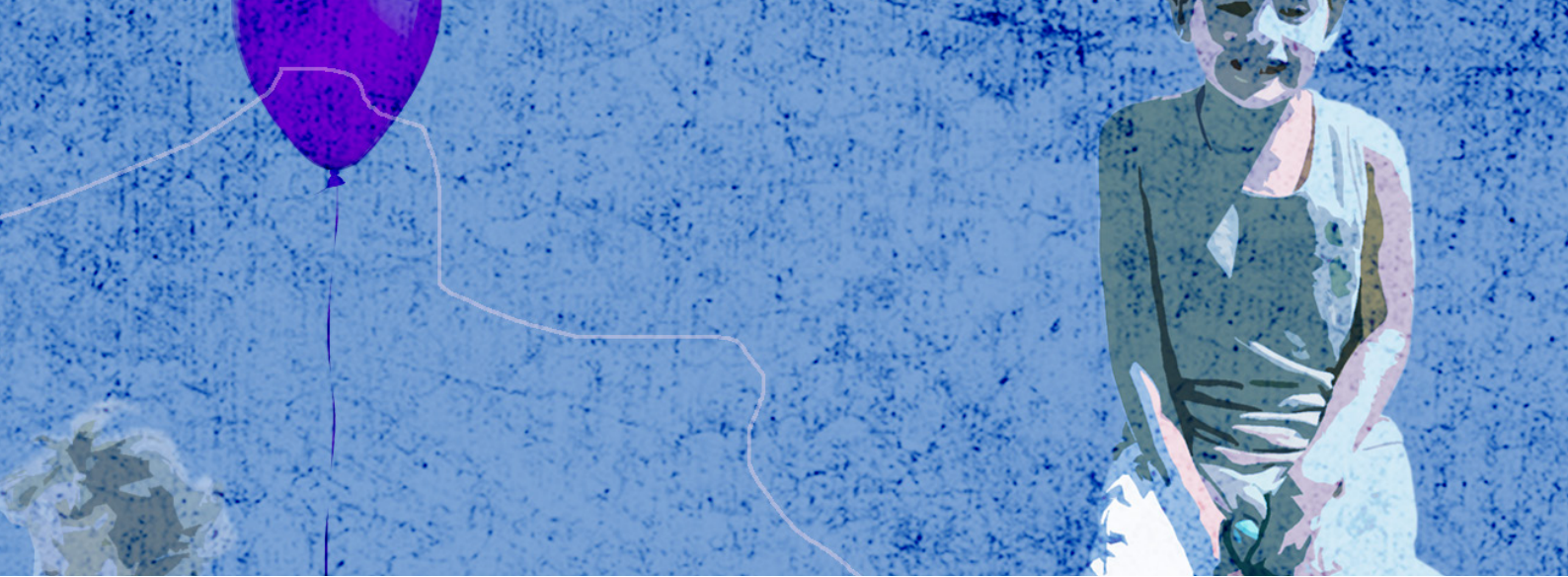
[33]

Se forvaltningsloven §§ 18 og 19.

[34]

Se forvaltningsloven § 19.

I en barnevernssak vil det ofte ikke være mulig å skille fra hverandre opplysninger som gjelder barnet, og opplysninger som gjelder foreldrene. I tillegg vil opplysninger som i utgangspunktet gjelder den ene foreldereren, også være relevante for den andre foreldereren. Grunnen er at opplysningene kan inneholde informasjon om barnets omsorgssituasjon som er av vesentlig betydning for den andre foreldereren. Dersom foreldrene bor hver for seg, innebærer dette at de i forbindelse med en barnevernssak i mange tilfeller vil måtte få tilgang til noen opplysninger om hverandre.

4 Barneverntjenestens oppgaver og ansvar når foreldre er i konflikt

Barneverntjenestens ansvar for barn og unge omfatter også tilfeller der foreldrene ikke bor sammen og har en konflikt som går utover omsorgen for barnet. Kapitlet gir en oversikt over barneverntjenestens oppgaver og ansvar i disse tilfellene.

4.1 Utgangspunktet for barnevernets oppgaver og ansvar

Det er foreldrene som har hovedansvaret for barnets oppvekst og omsorg. Samtidig er barneverntjenestens hovedoppgave å sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid [35]. Ansvarer omfatter også tilfeller der foreldrene ikke bor sammen og har en konflikt som går utover omsorgen for barnet.

[35]

Se barnevernloven § 1-1.

En vedvarende foreldrekonflikt kan derfor være grunnlaget for å iverksette undersøkelser og tiltak fra barnevernets side. Dette kapitlet viser hvordan barneverntjenesten kan gå fram i de ulike fasene i saker hvor foreldrene er i konflikt, og der det er grunn til tro at dette går utover omsorgen for barnet.

En barnevernssak kan deles inn i tre faser:

- meldingsfasen
- undersøkelsesfasen
- tiltaksfasen

4.2 Hva skal barneverntjenesten gjøre i meldingsfasen?

Når barneverntjenesten mottar en melding fra noen som er bekymret for et barn, skal de vurdere meldingen snarest og senest innen én uke [36]. Meldingen kan komme fra familien selv, fra andre privatpersoner eller fra offentlige myndigheter som barnehage, skole, helsestasjon, familievernnet eller politiet. Meldingen kan resultere i at saken blir henlagt, eller at barneverntjenesten oppretter en undersøkelsessak.

[36]

Se barnevernloven § 4-2.

Barneverntjenesten må følge opp meldingen også der foreldrene til barnet er i konflikt

Dersom barneverntjenesten mottar en bekymringsmelding som har bakgrunn i en konflikt mellom foreldrene, må de behandle meldingen på samme måte som enhver annen melding i den avklarende fasen. Barneverntjenesten kan ikke avvise en melding med den begrunnelse at konflikter mellom foreldrene faller utenfor barneverntjenestens ansvar. Utgangspunktet for vurderingen skal alltid være barnets omsorgssituasjon. Dette gjelder også i tilfeller der årsaken til bekymringen kan ha sammenheng med en konflikt mellom foreldrene.

Dersom meldingen gjelder forholdene i samvæershjemmet, må barneverntjenesten gjøre bostedsforelderen kjent med meldingen og vurdere om han eller hun har evne og vilje til å følge opp innholdet i bekymringen på en hensiktsmessig måte.

Opplysningsplikt til barneverntjenesten

Alle offentlige myndigheter og en rekke profesjonsutøvere har en lovpålagt plikt til å gi opplysninger når de er alvorlig bekymret for et barns omsorgssituasjon. Opplysningsplikten omfatter både en plikt til å gi opplysninger av eget tiltak («meldeplikt») og en plikt til å gi opplysninger etter pålegg fra barneverntjenesten eller fylkesnemnda. Plikten til å melde fra til barneverntjenesten ved alvorlig bekymring er et selvstendig og personlig ansvar som påligger den enkelte ansatte.

[37]

Opplysningsplikten er hjemlet både i barnevernloven § 6-4 annet ledd og i en rekke andre lover som gjelder for de enkelte tjenestene, bl.a. opplæringsloven, barnehageloven, familievernloven og helsepersonelloven.

Opplysningsplikten [37] gjelder når det er grunn til å tro at et barn blir mishandlet i hjemmet, er utsatt for andre former for alvorlig omsorgssvikt eller

har vist vedvarende alvorlige atferdsvansker. Opplysningsplikten til barneverntjenesten omfatter også tilfeller der bekymringen for barnet har sammenheng med en konflikt mellom foreldrene.

Bekymringsmeldinger fra den andre forelderen

Dersom meldingen kommer fra en forelder som er i konflikt med den andre av foreldrene, kan bakgrunnen være et ønske om bistand fra barneverntjenesten til å gjennomføre samvær, hindre samvær eller på annen måte beskytte barnet mot ulike former for omsorgssvikt.

I noen tilfeller tar foreldre kontakt med barneverntjenesten om forhold hos den andre som en del av en konflikt mellom foreldrene. Som i andre saker må barneverntjenesten vurdere om vilkårene for å åpne undersøkelsessak er oppfylt. Vilkaene for å åpne undersøkelsessak vil i de fleste tilfeller være oppfylt dersom barneverntjenesten mottar en melding om at foreldrene har en konflikt som går utover barnet. I enkelte tilfeller vil barneverntjenesten imidlertid kunne vurdere at meldingen er åpenbart ubegrunnet eller sjikanøs. I slike tilfeller kan barneverntjenesten henlegge saken uten å åpne undersøkelsessak.

Avslutning av meldingsfasen

Meldingsfasen er avsluttet når barneverntjenesten har besluttet at meldingen skal følges opp med en undersøkelse, eller at meldingen henlegges.

Eksempel

Barneverntjenesten har plikt til å vurdere meldingen og eventuelt iverksette en undersøkelsessak. Det gjelder uavhengig av om barnet bor i to hjem, og uavhengig av hvilken samværsordning foreldrene har avtalt.

Dersom et barn har fast bosted hos mor og hun melder bekymring om mulig omsorgssvikt under samvær med far, kan barneverntjenesten ikke avvise meldingen med den begrunnelse at dette er et forhold mellom foreldrene. Barneverntjenesten må som i andre saker vurdere meldingen faglig og avgjøre om «det er rimelig grunn til å anta at det foreligger forhold som kan gi grunnlag for tiltak».

4.3 Hva skal barneverntjenesten gjøre i undersøkelsesfasen?

Barneverntjenesten har rett og plikt til å undersøke barnets omsorgssituasjon når det er rimelig grunn til å anta at det er forhold som kan gi grunnlag for tiltak

etter barnevernloven [38]. Terskelen for å sette i gang undersøkelser er bevisst lagt lavt blant annet fordi det er ønskelig å iverksette hjelpetiltak før barnets problemer blir så alvorlige at det blir behov for å vurdere omsorgsovertakelse.

[38]

Se barnevernloven § 4-3.

Gjennomføring av undersøkelsen

Undersøkelsen [39] skal gjennomføres så skånsomt som mulig, men barneverntjenesten skal likevel foreta de undersøkelsene som er nødvendige for å avgjøre om det er grunnlag for å iverksette tiltak etter barnevernloven.

[39]

Barneverntjenestens rett og plikt til å foreta undersøkelser er nærmere regulert i barnevernloven § 4-3.

Barneverntjenestens undersøkelser kan blant annet omfatte

- samtaler med barnet og foreldrene
- hjemmebesøk
- samspillsobservasjoner i begge hjemmene
- eventuell bruk av sakkyndig undersøkelse
- innhenting av ellers taushetsbelagt informasjon

Undersøkelsen kan gjennomføres selv om foreldrene ikke ønsker innblanding i sitt familieliv fra barneverntjenestens side. Det kan de gjøre blant annet ved å ha samtaler med barnet alene og ved å innhente opplysninger fra andre offentlige myndigheter som kjenner barnet og familien.

Barneverntjenesten skal vurdere barnets helhetlige omsorgssituasjon

Det er derfor viktig at barneverntjenesten ikke definerer barnets helhetlige omsorgssituasjon for snevert og utelukkende ser på hjemmet der barnet formelt er bosatt.

Dagens familiemønstre innebærer at et barn kan bo i to hjem, og at omsorgen for barnet ivaretas av flere voksne som ikke utøver omsorgen sammen eller samtidig. Barneverntjenesten kan derfor ikke begrense undersøkelsen til kun ett av hjemmene, men må forholde seg til begge foreldrene og begge hjemmene, uavhengig av hvilken bosteds- og samværsordning foreldrene formelt har avtalt for barnet.

Omfanget av undersøkelsen

Barneverntjenesten må i hver enkelt sak vurdere omfanget av undersøkelsen og hvilke opplysninger som er nødvendige å innhente. Barneverntjenesten må opplyse saken så godt som mulig [40]. Særlig i en tidlig fase av saken vil det ofte være usikkert hvilke tiltak som senere kan være aktuelle å iverksette. Dette innebærer at barneverntjenesten må ha en bred tilnærming til undersøkelsen.

[40]

Se § 17 i forvaltningsloven.

Barneverntjenesten må innhente opplysninger fra begge foreldrene

Begge foreldrene kan ha informasjon som er relevante for å kartlegge hvordan barnet har det. Barneverntjenesten må derfor innhente opplysninger fra foreldre både med og uten foreldreansvar. Hvis den ene av foreldrene ikke har eller ønsker å ha kontakt med barnet, vil barneverntjenesten kunne legge dette til grunn i sin videre behandling av saken.

Barneverntjenesten må informere om at det er opprettet undersøkelsessak

Når barneverntjenesten innhenter opplysninger fra begge foreldrene, forutsetter dette at barneverntjenesten i en tidlig fase informerer begge foreldrene om at de har opprettet en undersøkelsessak. Dette gjelder uavhengig av om foreldrene formelt er part i saken eller ikke, og uavhengig av foreldreansvaret. Barneverntjenestens taushetsplikt er ikke til hinder for at begge foreldrene informeres om at det er opprettet en undersøkelsessak.

Opplysninger til en forelder uten foreldreansvar

Når en forelder uten foreldreansvar får beskjed om at det er opprettet en undersøkelsessak, kan denne forelderens be om å få opplysninger fra barneverntjenesten [41]. Denne forelderens kan da eventuelt vurdere å reise sak etter barneloven om foreldreansvar mv.

[41]

Se barneloven § 47.

Utfallet av en undersøkelse

Barneverntjenesten må oppsummere sin undersøkelse med en sammenfatning av den faktiske informasjonen som er innhentet, og en sammenfatning av barneverntjenestens faglige vurderinger. Det er tre mulige utfall av en undersøkelsessak. Barneverntjenesten kan enten

- henlegge saken,
- iverksette frivillige hjelpetiltak eller fatte et midlertidig akuttvedtak (barneverntjenestens leder), eller
- forberede sak for fylkesnemnda

I noen tilfeller vil barneverntjenesten konkludere med at det ikke er grunnlag for den framsatte bekymringen, og at det ikke er behov for å iverksette barneverntiltak.

I andre tilfeller vil barneverntjenesten konkludere med at det er behov for å vurdere ulike former for tiltak etter barnevernloven. Tiltakene kan være begrunnet i forhold knyttet til hjemmet der barnet bor fast, i samværs hjemmet eller i begge hjemmene. Barneverntjenesten kan også konkludere med at foreldrene har en konflikt som er av en slik karakter og styrke at den kan være skadelig for barnet.

Vurderinger som gjelder samværsforelderens

I noen saker vil barneverntjenesten konkludere med at omsorgen hos bostedsforelderens er tilfredsstillende, men at omsorgen hos samværsforelderens ikke er det. Barneverntjenesten må da gjøre rede for dette og anbefale tiltak som kan

bedre situasjonen for barnet. Hvis barneverntjenesten mener at samvær bør begrenses eller stanses, må den anbefale og begrunne dette ut ifra sin barnevernfaglige vurdering.

Det samme gjelder dersom barneverntjenesten mener at det bør settes inn andre tiltak som kan bedre barnets omsorgssituasjon under samvær, som for eksempel tilsyn. Barneverntjenesten kan likevel ikke stanse eller endre en samværsordning som er avtalt mellom foreldrene eller fastsatt ved forlik eller dom. Barneverntjenesten kan imidlertid råde bostedsforelderen til å gjøre dette og gi nærmere veiledning om framgangsmåten.

Eksempel

Barneverntjenesten kan støtte bostedsforelderen i at barnets situasjon under samvær er bekymringsfull. Barneverntjenesten bør da gi en faglig underbygget anbefaling om at samvær inntil videre bør stanses eller endres.

Det er viktig at barneverntjenesten gir skriftlige anbefalinger og tydelige og direkte råd. De kan for eksempel skrive: «På bakgrunn av de beskrivelsene du har gitt av barnets uttalelser og atferd etter samvær, anbefaler vi at du gjør det som er nødvendig for å stanse videre samvær.»

Når barneverntjenesten gir en slik anbefaling, må den samtidig gi bostedsforelderen nødvendig veiledning om hvordan han eller hun må gå fram etter barneloven for å endre samværsordningen.

Dersom barneverntjenesten vurderer at bostedsforelderen ikke gjør det som er nødvendig for å endre samværsordningen, bør de informere om at dette kan føre til tiltak fra barneverntjenestens side. Dette kan for eksempel formuleres slik: «Vi gjør oppmerksom på at barneverntjenesten vil vurdere tiltak dersom du ikke gjør det som er nødvendig for å skjerme barnet mot overgrep eller omsorgssvikt under samvær.»

Eksempel

I noen tilfeller vil barneverntjenesten konkludere med at bostedsforelderen ikke klarer å skjerme barnet fra foreldrekonflikten. Barneverntjenesten kan da vurdere om det er grunn til å informere om mulige konsekvenser:

Dette bør formuleres skriftlig, for eksempel slik: «Vi gjør oppmerksom på at barneverntjenesten vil vurdere behov for tiltak dersom du ikke gjør det som er nødvendig for å skjerme barnet bedre for konflikten mellom deg og mor/far.»

Vurderinger som gjelder bostedsforelder

I andre tilfeller legger barneverntjenesten til grunn at omsorgen hos bostedsforelder er alvorlig mangelfull, men normalt god hos samværsforelder. Da må undersøkelsessaken konkludere med at barneverntjenesten anbefaler at barnets faste bosted flyttes.

Barneverntjenesten kan imidlertid ikke bestemme at barnet skal flytte fra én forelder til en annen, men kan råde partene til å finne en bedre egnet ordning. Foreldrene kan inngå avtale om at barnet skal flytte. Dersom foreldrene ikke blir enige, kan samværsforelder reise sak for retten for å få flyttet barnets faste bosted til seg. Barneverntjenesten kan bli bedt om å vitne. Barneverntjenesten må da redegjøre for sin befattning med saken og gi retten sin faglige vurdering og anbefaling. Dersom barneverntjenesten mener at barnet bør flyttes til samværsforelder, må den anbefale og underbygge dette. Se nedenfor om barneverntjenestens rolle ved rettsvister mellom foreldrene.

Veiledning om andre tjenester

Barneverntjenesten kan også veilede bostedsforelder om hvilken hjelp foreldrene kan få på familievernkantoret. De kan videre henvise til barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk (BUP) eller annen egnet behandlingsinstans dersom foreldrenes konflikt går ut over barnets helse og velferd.

4.4 Hva gjør barnverntjenesten i tiltaksfasen?

Dersom undersøkelsen avdekker at barnets omsorgssituasjon ikke er tilfredsstillende, kan det iverksettes ulike former for tiltak for å bedre denne. Barneverntjenestens mulighet til å iverksette tiltak avhenger av hva saken gjelder og hva som er avtalt eller fastsatt etter barneloven.

Barnevernloven åpner for å iverksette tiltak både med og uten foreldrenes samtykke. [42] Med unntak av midlertidige akuttvedtak kan barneverntjenesten imidlertid ikke iverksette tiltak i samværshjemmet uten samtykke fra begge foreldrene. Barneverntjenesten skal legge avgjørende vekt på å finne tiltak som er til beste for det enkelte barnet, og vurdere tiltakene ut fra barnets behov og hva saken gjelder. Tiltakene skal ikke være mer inngripende enn nødvendig og skal i størst mulig grad være basert på frivillighet. Ved valg av hjelpetiltak skal barneverntjenesten blant annet legge vekt på å gi barnet stabil og god voksenkontakt og kontinuitet i omsorgen.

[43]

Se barnevernloven
§ 4-4 første ledd.

4.4.1 Hjelpetiltak

Barneverntjenesten skal bidra til å gi det enkelte barn gode levekår og utviklingsmuligheter ved råd, veiledning og hjelpetiltak [43]. Barneverntjenesten skal

sørge for å sette i verk hjelpetiltak for barnet og familien når barnet på grunn av forholdene i hjemmet eller av andre grunner har særlige behov for det [44].

Barnets behov er utgangspunktet

Hvilke tiltak som er aktuelle, må vurderes ut fra det enkelte barnets behov. Barneverntjenesten må i samarbeid med foreldre og barn bruke skjønn og kreativitet når det gjelder hvilke hjelpetiltak det er aktuelt å ta i bruk. Eksempler på aktuelle hjelpetiltak er ulike former for foreldrestøttende tiltak, tilsyn, avlastningstiltak, besøkshjem, økonomisk støtte og støttekontakt.

Barneverntjenesten kan også i denne fasen veilede foreldrene om hvilken hjelp de kan få på familievernkontoret, hos en barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk (BUP) eller fra en annen egnet behandlingsinstans.

Foreldrene kan få bistand til å gjennomføre samvær

I noen saker kan barneverntjenesten vurdere omsorgen for barnet i samværs hjemmet som tilfredsstillende, men at engstelsen hos bostedsforelderen eller konflikten mellom foreldrene om samværsutøvelsen er belastende for barnet. Et mulig hjelpetiltak er at barneverntjenesten bistår foreldrene med å få avklart og gjennomført samvær. Barneverntjenesten kan for eksempel tilby tilsyn for å observere og bekrefte at barnet har det bra under samværet.

Samtykke til hjelpetiltak

For å iverksette hjelpetiltak i hjemmet der barnet er fast bosatt, er det tilstrekkelig med samtykke fra bostedsforelderen. At bare denne forelderen skal samtykke til tiltaket er ikke til hinder for at barneverntjenesten informerer samværsforelderen om hvilke tiltak som iverksettes. Barneverntjenesten bør vurdere dette ut fra en faglig vurdering fra sak til sak.

Når det gjelder tiltak i samværshjemmet, for eksempel i form av tilsyn eller samspillveiledning, må begge foreldrene gi sitt samtykke. Fylkesnemnda kan bare fatte vedtak om å sette inn tiltak uten samtykke i hjemmet der barnet bor fast. Fylkesnemndas mulighet til å regulere samvær omfatter bare situasjoner der barnet er under barnevernets omsorg [45]. Barnevernloven har dermed ingen hjemmel for regulering av samvær når barnet bor hjemme hos en av foreldrene.

I enkelte tilfeller kan barneverntjenesten vurdere at det er behov for å sette inn tiltak i samværshjemmet, men uten at samværsforelderen vil samtykke til dette. Barneverntjenesten kan da råde bostedsforelderen til å gjøre det som er nødvendig etter barneloven, for å begrense, stanse eller på annen måte regulere eller kontrollere samværet. Når barneverntjenesten på bakgrunn av en barnefaglig vurdering finner grunn til å gi et slikt råd, bør rådet nedfelles i en skriftlig anbefaling.

[44]

Se barnevernloven § 4-4 andre ledd.

[45]

Se barnevernloven § 4-19.

Foreldrene kan klage til fylkesmannen

Vedtak om hjelpetiltak er et enkeltvedtak som foreldrene kan påklage til fylkesmannen. Dette gjelder både vedtak som går ut på å iverksette tiltak, og avgjørelser som går ut på at det ikke skal settes i verk tiltak.

4.4.2 Midlertidige akuttvedtak

Vedtak kan fattes uavhengig av hvor barnet befinner seg

Barneverntjenestens leder og påtalemyndigheten kan fatte et midlertidig akuttvedtak dersom det er «fare for at et barn kan bli vesentlig skadelidende ved å forbli i hjemmet» [46]. Bestemmelsen gjelder også der barnet befinner seg i en akutt faresituasjon utenfor barnets faste bosted, for eksempel i forbindelse med samvær.

Selv om barneverntjenestens leder kan fatte et midlertidig akuttvedtak i forbindelse med samvær, har barneverntjenesten likevel ikke myndighet til å beslutte at samværsordningen skal endres eller opphøre.

Levering av barnet til bostedsforelderen

I enkelte tilfeller der barneverntjenesten fatter et midlertidig akuttvedtak [47], kan det vise seg at barnet formelt bor fast sammen med den andre av foreldrene. I slike tilfeller kan barneverntjenesten overlevere barnet tilbake til denne forelderen. En slik overlevering av barnet innebærer da at den rettmessige situasjonen blir gjenopprettet. Det er en forutsetning at denne forelderen har foreldreansvar (enten alene eller felles med den andre av foreldrene) og kan dokumentere både foreldreansvaret og barnets faste bosted.

Barnet kan plasseres hos den andre forelderen

Bakgrunnen for det midlertidige akuttvedtaket kan være å forhindre at et barn blir vesentlig skadelidende i hjemmet der det er fast bosatt. I slike tilfeller vil barnet midlertidig kunne plasseres hos den andre av foreldrene. Se omtale nedenfor.

Midlertidig akuttvedtak når barnet har delt bosted

I noen tilfeller er det avtalt eller fastsatt at barnet skal bo fast sammen med begge foreldrene, for eksempel ved at barnet bor annenhver uke hos hver (delt bosted) [48]. Dersom det fattes et midlertidig akuttvedtak i ett av hjemmene, skal barnet overleveres til den andre forelderen dersom barneverntjenesten vurderer at dette er forsvarlig. Dette innebærer at det i de fleste tilfeller ikke er behov for å plassere barnet utenfor hjemmet.

Den andre forelderen må da gjøre det som er nødvendig etter barneloven for at barnet skal få fast bosted i vedkommendes hjem. Han eller hun må også skjerme barnet for skadelig kontakt. Dersom foreldrene ikke blir enige, kan forelderen begjære midlertidig avgjørelse om at barnet skal bo fast i ett av hjemmene [49].

[46]

Se barnevernloven § 4-6 annet ledd.

[47]

Se barnevernloven § 4-6 annet ledd.

[48]

Se barneloven § 36

[49]

Se barneloven § 60.

Det kan også være nødvendig å kreve stans i samvær eller at samvær gjennomføres med tilsyn. Dette kan avgjøres av retten.

4.4.3 Omsorgsovertakelse

Alle foreldre har ansvar for å beskytte barnet mot situasjoner som er skadelige for barnets helse og utvikling. Dersom en konflikt mellom foreldrene går utover omsorgen for barnet, kan dette føre til tiltak fra barnevernets side. Det samme gjelder dersom barnet utsettes for ulike former for omsorgssvikt i forbindelse med samvær. Dersom bostedsforelderens ikke gjør nok for å beskytte barnet, kan dette føre til at barneverntjenesten finner grunn til å vurdere om vilkårene for å overta omsorgen for barnet er oppfylt. Denne situasjonen kan oppstå i tilfeller hvor bostedsforelderens til tross for klare råd og anbefalinger fra barneverntjenestens side ikke ønsker eller evner å følge disse.

Barnevernloven regulerer når barneverntjenesten kan overta omsorgen for barn uten foreldrenes samtykke [50]. Loven beskriver ulike former for alvorlig omsorgssvikt som kan gi grunnlag for omsorgsovertakelse. Dette gjelder blant annet når

- det er alvorlige mangler ved den daglige omsorg som barnet får, eller alvorlige mangler i forhold til den personlige kontakt og trygghet som det trenger etter sin alder og utvikling,
- barnet blir mishandlet eller utsatt for andre former for alvorlige overgrep i hjemmet, eller
- dersom det er overveiende sannsynlig at barnets helse eller utvikling kan bli alvorlig skadd fordi foreldrene er ute av stand til å ta tilstrekkelig ansvar for barnet.

Barneverntjenesten kan bare overta omsorgen dersom det er nødvendig ut fra barnets situasjon. Dette innebærer at dersom det kan skapes tilfredsstillende forhold ved mindre inngripende tiltak, for eksempel ved iverksetting av frivillige hjelpetiltak [51], kan barneverntjenesten ikke overta omsorgen for barnet.

Dersom foreldrene er involvert i en alvorlig og langvarig konflikt og de ikke klarer å skjerme barnet, kan dette utgjøre en form for alvorlig omsorgssvikt som kan gi grunnlag for å fremme en sak om omsorgsovertakelse [52] for fylkesnemnda.

Det kan også være aktuelt å fremme sak om omsorgsovertakelse for fylkesnemnda dersom barneverntjenesten har gitt klare råd og anbefalinger til bostedsforelderens om å stanse eller regulere samvær, og bostedsforelderens likevel ikke ønsker eller evner å følge disse.

[50]

Vilkårene for omsorgsovertakelse er regulert i barnevernloven § 4-12.

[51]

Se barnevernloven § 4-4.

[52]

Se barnevernloven § 4-12 og kapittel 7.

[53]

Barnevernloven § 4-12.

[54]

Se barnevernloven § 4-19.

Fylkesnemnda kan fatte vedtak om omsorgsovertakelse

Det er fylkesnemnda som har myndighet til å fatte vedtak om omsorgsovertakelse [53]. Nemnda vil samtidig kunne regulere samvær mellom barnet og begge foreldrene [54]. Dette gjelder selv om foreldrene ikke bor sammen.

Eksempel:

Dersom barneverntjenestens bekymring for barnet er knyttet til bostedsforeldrens manglende evne til å skjerme barnet fra omsorgssvikt i samværshjemmet, er det viktig at barneverntjenesten forklarer og dokumenterer dette skriftlig og på en tydelig måte.

Dette kan for eksempel formuleres slik: «Vi gjør oppmerksom på at vi må vurdere tiltak etter barnevernloven dersom du ikke gjør det som er nødvendig for å sikre barnet mot mulig omsorgssvikt i forbindelse med samvær.»

Etter barneloven kan foreldrene fritt avtale at barnet skal flytte fra den ene av foreldrene til den andre. Når foreldrene er enige om at barnet skal flytte til den andre av foreldrene, og denne foreldereren har tilfredsstillende omsorgsevne, er det ikke lenger grunnlag for omsorgsovertakelse. Barneverntjenesten kan imidlertid bistå med hjelpetiltak dersom det er grunnlag for dette.

Hvis foreldrene har en sterk og vedvarende konflikt, vil de i en del tilfeller ikke greie å avtale at barnet skal flytte til samværsforeldereren. Samværsforeldereren må da reise sak for retten etter barneloven med påstand om at barnet skal flyttes.

Barneverntjenestens rolle:

- Barneverntjenesten kan iverksette frivillig hjelpetiltak i bostedshjemmet med samtykke kun fra bostedsforeldereren.
- Den kan også gi frivillig hjelpetiltak i samværshjemmet med samtykke fra både samværs- og bostedsforeldereren.
- Barneverntjenestens leder kan treffe midlertidige akuttvedtak om å plassere barnet utenfor hjemmet uten foreldres samtykke (vedtak kan fattes i både bosteds- og samværshjemmet).

Fylkesnemndas rolle:

- Fylkesnemnda behandler saker om omsorgsovertakelse.
- Fylkesnemnda kan ikke overføre den daglige omsorgen fra den ene foreldereren til den andre.
- Nemnda kan pålegge enkelte hjelpetiltak i bostedshjemmet.
- Nemnda kan ikke pålegge hjelpetiltak i samværshjemmet.
- Nemnda kan heller ikke endre en samværsordning mellom foreldrene.

5 Fosterhjemsplassing hos den andre forelder

Dersom barneverntjenesten overtar omsorgen for et barn, plasseres barnet i et fosterhjem eller en institusjon. Deretter er det fosterhjemmet eller institusjonen som utøver den daglige omsorgen for barnet på barneverntjenestens vegne.

Barnevernet kan ikke selv overføre omsorgen for et barn fra den ene forelder til den andre. Barnevernloven åpner likevel for at barnet midlertidig kan plasseres hos den andre forelder i påvente av at omsorgsspørsmålet blir behandlet av domstolen etter reglene i barneloven.

Barnevernet kan ikke overføre omsorgen til den andre forelder

Verken barneverntjenesten eller fylkesnemnda kan frata den ene av foreldrene omsorgen for barnet og overføre det til den andre forelder. Utgangspunktet er derfor at den andre forelder må kreve omsorgen for barnet overført til seg etter barnelovens regler.

I tilfeller der barneverntjenesten har overlevert et barn med delt bosted til den andre forelder på bakgrunn av et midlertidig akuttvedtak, regnes barnet ikke som fosterhjemsplassert hos den andre forelder. Se også kapittel 4.4.2.

Barnet kan plasseres hos den andre forelder

Dersom fylkesnemnda fatter vedtak om omsorgsovertakelse, vil det likevel kunne vurderes å plassere barnet hos den andre av foreldrene. Dette forutsetter

[55]

Se barnevernloven §§
4-12 og 4-6 annet ledd.

at forelderen er egnet, og at dette etter en helhetsvurdering framstår som den beste løsningen for barnet.

I tilfeller der bostedsforelderen fratras omsorgen for barnet [55], åpner barnevernloven for at barnet kan fosterhjems plasseres hos samværsforelderen. Forutsetningen er at samværsforelderen gjør det som er nødvendig for å få omsorgen for barnet overført til seg etter reglene i barneloven.

I rundskrivet *Fosterhjems plassering hos biologiske foreldre* står det mer om barneverntjenestens adgang til å fosterhjems plassere barn hos den andre forelderen i påvente av en eventuell barnefordelingssak mellom dem.

6 Barneverntjenesten som vitne i saker etter barneloven

De fleste foreldretvister etter barneloven behandles av domstolen uten at barneverntjenesten er involvert. I tilfeller der barneverntjenesten har vært i kontakt med barnet og familien, kan det både være aktuelt å legge fram barneverndokumenter eller føre ansatte i barneverntjenesten som vitne.

Barneverntjenestens opplysninger er taushetsbelagte

Alle opplysninger i en barnevernssak er underlagt lovbestemt taushetsplikt [56]. Det innebærer at vitneforklaringer fra ansatte i barneverntjenesten eller framleggelse av dokumenter bare kan gis til retten etter samtykke, eller ved at barneverntjenesten fritas fra taushetsplikten [57] etter søknad til fylkesmannen. Det er advokatenes ansvar å innhente samtykke fra partene eller søke fylkesmannen om fritak fra taushetsplikten. Dette gjelder fram til lovendringen i 2013 trer i kraft.

Lovendring i 2013

Ved lovendring [58] i 2013 blir det innført fritak for taushetsplikt for ansatte i barneverntjenesten slik at de kan gi opplysninger og vitne i foreldretvister for domstolen uhindret av taushetsplikt. Dette innebærer at det ikke lenger vil være behov for å søke fylkesmannen om fritak for taushetsplikt, etter at lovendringen har trådt i kraft.

Barneverntjenesten kan ha opplysninger og kunnskap som er relevant

Dersom barneverntjenesten har vært i kontakt med en familie, vil barnevern-

[56]

Se barnevernloven § 6-7.

[57]

Se lov 17. juni 2005 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven) § 22-3 (2).

[58]

Ny § 61 a i barneloven

tjenesten sitte med opplysninger og kunnskap om både barnet og foreldrene. Dette kan være svært relevant for å belyse ulike sider av barnets situasjon og foreldrenes omsorgsevne. Dette innebærer at den ene eller begge foreldrene i en barnelovssak vil kunne ønske at ansatte i barneverntjenesten forklarer seg i forbindelse med saken, eller at barneverntjenestens dokumenter legges fram i retten. Det kan for eksempel være en samværsforelder som ønsker hjelp fra barneverntjenesten til å dokumentere manglende omsorgsevne hos bostedsforelderen, eller det kan være en bostedsforelder som ønsker hjelp til å avslutte eller begrense en samværsordning.

Barneverntjenesten gir sin faglige vurdering

Hovedpoenget med å føre barneverntjenesten som vitne i saken er at barneverntjenesten skal opplyse domstolen om sin befatning med saken og gi en faglig begrunnet vurdering. Dersom barneverntjenesten har gitt råd og anbefalinger til én av eller begge foreldrene, må barneverntjenesten opplyse domstolen om dette. Barneverntjenesten har både rett og plikt til å gi uttrykk for sine barnevernfaglige vurderinger av barnet og foreldrene. Dette innebærer at barneverntjenesten kan gi vitnemål til støtte for den ene av foreldrene i en barnefordelings- eller samværs sak dersom dette er faglig begrunnet. Barneverntjenesten har ingen forpliktelse til å opptre nøytralt i forholdet mellom foreldrene, men skal basere sin virksomhet i saken på en faglig vurdering av hva som vil være til barnets beste.

I saker etter barneloven kan retten innhente uttalelse fra barneverntjenesten [59] på bakgrunn av barneverntjenestens generelle faglige kunnskaper.

[59]

Se barneloven § 61
første ledd nr. 6

Eksempel:

Dersom saksbehandleren i barneverntjenesten kjenner barnet og har hatt kontakt med foreldrene, har observert barn og foreldre sammen og er kjent med hvordan barnet følges opp hjemmefra, kan saksbehandleren forklare seg om dette under rettsforhandlingene.

Saksbehandleren kan på bakgrunn av sin kjennskap til saken og sitt faglige skjønn for eksempel gi uttrykk for at begge foreldrene er like godt egnet som omsorgspersoner. I andre tilfeller kan saksbehandleren redegjøre for at den ene av foreldrene fungerer bedre enn den andre, at denne forelderen har en nærmere relasjon til barnet, eller at han eller hun på en annen måte bedre klarer å følge opp skole og hverdagsliv. Dette er vurderinger som vil bidra til å opplyse saken og gi domstolen et bredere faktagrunnlag til å avsi en dom basert på hensynet til barnets beste.

7 Foreldreansvar etter dødsfall

Hvem som skal ha foreldreansvar for barnet når den eller de som har foreldreansvaret dør, er i utgangspunktet et privatrettslig spørsmål som reguleres av barneloven. Barneverntjenesten har normalt ingen rolle i disse sakene.

Barneverntjenestens rolle er subsidiær

Det er et grunnleggende utgangspunkt at barn skal vokse opp hos sine foreldre. Dette gjelder også når én av foreldrene dør. Det kan i disse tilfelle være behov for at barneverntjenesten tar hånd om barnet i en kortere overgangsperiode i påvente av at barnets gjenlevende forelder kan overta barnet, eller retten kan fatte avgjørelse etter barneloven om hvem som skal ha foreldreansvar for barnet [60].

Dersom det ser ut til at barnet står uten omsorgspersoner, må barneverntjenesten klarlegge om barnet har en forelder som ønsker å overta omsorgen. Utgangspunktet ved dødsfall er at det er barneloven som regulerer hvor barnet skal bo. Bare unntaksvis skal barnet plasseres med hjemmel i barnevernloven. Dette gjelder i tilfeller der ingen har foreldreansvar for barnet og ingen heller ber retten om å få foreldreansvaret. Det samme gjelder dersom retten vurderer at de som ber om å få foreldreansvaret ikke er egnet [61].

Når foreldrene har felles foreldreansvar og den ene dør

Når foreldrene har felles foreldreansvar og den ene av dem dør, fortsetter den gjenlevende som hovedregel å ha foreldreansvaret for barnet. Dette gjelder også i tilfeller der denne forelderens ikke bodde fast sammen med barnet.

[60]

Barnevernloven § 4-6 første ledd.

[61]

Se barneloven § 63 åttende ledd jf. barnevernloven §§ 4-14 og 4-15 første ledd.

Når bostedsforelder har foreldreansvaret alene

Dersom den som har foreldreansvaret alene dør, får den gjenlevende forelder overført foreldreansvaret til seg dersom barnet bodde sammen med begge foreldrene ved dødsfallet. Hvis den gjenlevende forelder ikke hadde foreldreansvar eller bodde fast sammen med barnet ved dødsfallet, må han eller hun reise sak for retten etter barneloven for å få foreldreansvaret for barnet. I disse tilfellene kan også andre enn foreldrene, som for eksempel tanter og onkler, besteforeldre eller steforeldre, reise sak innen seks måneder og be om at de skal få foreldreansvaret.

Tingretten tar stilling når flere ønsker foreldreansvaret

Når ingen har foreldreansvar for et barn fordi én av eller begge foreldrene dør, er det den lokale tingretten som skal ta stilling til hvem som skal ha foreldreansvar for barnet.

Når ingen lenger har foreldreansvaret for et barn, kan personer som ønsker å overta foreldreansvaret, for eksempel slektninger, henvende seg til tingretten. Tingretten kan bestemme at flere skal ha foreldreansvaret sammen, for eksempel bestemoren og den gjenlevende forelder, dersom dette er til barnets beste. Dersom ingen ønsker foreldreansvaret, eller de som ønsker det, ikke er egnet, skal retten melde fra til barneverntjenesten, som skal plassere barnet med hjemmel i barnevernloven [62].

[62]

Se barneloven
§ 63 åttende ledd.

Når barneverntjenesten har omsorgen for barnet

Dersom barnet er under barneverntjenestens omsorg og foreldreansvaret faller bort på grunn av dødsfall, kan fosterforeldrene be om å få foreldreansvaret overført til seg etter barnelovens regler [63]. Dersom retten gir dem foreldreansvaret, vil de ikke lenger være å regne som fosterforeldre, og barnet vil ikke lenger være under barnevernets omsorg. Dersom ingen ber om foreldreansvaret, vil barneverntjenesten fremdeles ha omsorgen for barnet. Fylkesnemnda kan fatte vedtak om at foreldrene skal miste foreldreansvaret, men har ikke kompetanse til å tildele foreldreansvar.

[63]

Se barneloven
§ 63 fjerde ledd.

Når den ene forelder dreper den andre

Det er egne regler i barneloven for foreldreansvaret i tilfeller hvor den ene av foreldrene dreper den andre. I forbindelse med den akutte krisesituasjonen som oppstår dersom den ene av foreldrene dreper den andre, vil situasjonen som oftest tilsi at politiet varsler barneverntjenesten. Barneverntjenesten har plikt til å ivareta barnet dersom barnet i en slik situasjon er uten omsorg. Barneverntjenesten vil da måtte vurdere om barnet, inntil situasjonen blir mer avklart, kan ivaretas av for eksempel slektninger, eller om barnet skal akuttplasseres i fosterhjem eller institusjon.

8 Foreldre som er bosatt i ulike kommuner

Saker der foreldrene bor hver for seg, vil ofte omfatte barneverntjenester i flere kommuner. Kapitlet gir en kortfattet oversikt over ansvarsforholdet der flere kommuner er involvert i samme barnevernssak.

Ansaret for å gi hjelp etter barnevernloven

Det er som hovedregel barnets oppholdskommune som har ansvar for å gi hjelp etter loven [64]. Dette innebærer at begge kommunene kan ha ansvar etter barnevernloven alt etter hvor barnet befinner seg når saken oppstår.

Formålet med å legge ansvaret for å hjelpe barnet til den kommunen barnet til enhver tid oppholder seg i, er å sikre at barnet får nødvendig hjelp til rett tid og forhindre at barnet blir en "kasteball" mellom flere kommuner.

Det er relativt vanlig at foreldrene har bosted i hver sin kommune. Det vil som regel være barnets bostedskommune som har best forutsetninger for å vurdere om det er grunnlag for å åpne undersøkelsessak og gjennomføre en undersøkelse av barnets totale omsorgssituasjon. Dersom undersøkelsen viser at det er grunnlag for tiltak etter barnevernloven, vil det normalt også være bostedskommunen som har best forutsetninger for å iverksette tiltakene. Dersom samværskommunen mottar en bekymringsmelding, bør meldingen derfor normalt videresendes til bostedskommunen for oppfølging der.

Fordi ansvaret for å gi hjelp etter barnevernloven er lagt til den kommunen barnet til enhver tid oppholder seg i, vil også samværskommunen ha et ansvar

[64]

Ansaret for å gi hjelp er regulert i kapittel 8 i barnevernloven.

[65]

Se barnevernloven
§ 4-6 andre ledd

for at barnet får nødvendig hjelp og beskyttelse. I en del tilfeller kan situasjonen tilsa at samværskommunen må følge opp saken på en annen måte enn kun ved å oversende en bekymringsmelding til bostedskommunen. For eksempel vil det i mange tilfeller være naturlig at bostedskommunen og samværskommunen samarbeider om å undersøke barnets totale omsorgssituasjon. Det kan også hende at barnets situasjon under samvær innebærer at samværskommunen må fatte et midlertidig akuttvedtak [65].

[66]

Se barnevernloven § 8-4.

Kommunene kan avtale hvem som skal følge opp saken videre

Uavhengig av hvor barnet befinner seg, og om det er barnets bosteds- eller oppholds-kommune som mottar bekymringsmeldingen, har kommunene av hensyn til barnet adgang til å avtale seg imellom hvilken kommune som skal ha ansvaret for å følge opp saken videre [66].

[67]

Barnevernloven § 8-3.

Dersom det oppstår tvister om ansvarsfordeling mellom kommuner, kan kommunene kreve at fylkesmannen avgjør tvisten [67].

9 Familieverntjenestenes tilbud til foreldre i konflikt

Familievernkontorene er en spesialtjeneste som gir tilbud om gratis behandling og rådgivning når det er vansker, konflikter eller kriser i familien. Tjenesten utgjør grunnstammen i hjelpetilbudet til familier med samlivsproblemer og konflikter i parforhold og familie. Virksomheten er regulert i lov om familievernkontorer [68].

Ulike faggrupper gir råd

Familievernkontorene er tverrfaglig bemannet, hovedsakelig av psykologer og sosionomer med videreutdanning i familierapi. Leger, psykiatere, barneverns- og pedagoger, prester og andre kan også være ansatt. Mange kontorer har også en jurist tilknyttet staben. Tjenesten er et gratis allment lavterskeltilbud på spesialistnivå, og det er ikke nødvendig med henvisning fra lege eller andre. Dette gir mulighet for å kunne gi rask, lett tilgjengelig og god faglig hjelp til mennesker som strir med ulike typer problemer i samliv og familie. De som arbeider på familievernkontorene har taushetsplikt.

Familievernkontorene gir årlig tilbud til over 40 000 par og familier. Hovedtyngden av brukerne er par som søker hjelp i forbindelse med samlivskonflikter eller kriser. Samtaleterapi for par og familier, mekling og hjelp til bedre foreldresamarbeid er viktige deler av tilbudet. I arbeidet mot vold har familievern-tjenestene også en viktig rolle.

[68]

Lov 19. juni 1997 nr. 62
om familievernkontorer

[69]

Se barneloven § 51.

Foreldre må møte til mekling før de skiller lag

Det er lovbestemt at foreldre som skiller lag og har barn under 16 år, må møte til én times mekling. Dette er en forutsetning for å få separasjon og/eller utvidet barnetrygd. Foreldre må også møtes til mekling før en sak om foreldreansvar, om hvor barnet skal bo, eller om samvær kan bringes inn for domstolen [69]. Alle familievernkontorer tilbyr inntil 6 timer frivillig mekling, i tillegg til den obligatoriske timen. Formålet med meklingen er å bistå foreldrene når de lager avtaler om foreldreansvar, hvor barnet skal bo fast og samvær. Foreldrene skal høre barna før de inngår avtaler som gjelder dem. Der saken er egnet for det, bør foreldre med høyt konfliktnivå søke å komme fram til gode og holdbare avtaler om barna gjennom mekling ved familievernkontorene eller hos en ekstern mekler. Dette vil bidra til stabilitet rundt barnets omsorgssituasjon på et tidlig stadium og forebygge at konflikten mellom foreldrene eskalerer.

Familieverntjenestene kan gi råd for å dempe konflikten

Mange konflikter kan løses eller dempes ved at foreldrene får nøytral og korrekt informasjon om hvem som har rett til å bestemme hva. Mange foreldre mangler oversikt over sine egne formelle posisjoner og kunnskap om hva som ligger i disse, og har et stort behov for klare svar på konkrete spørsmål. Dersom ikke foreldrene selv greier å løse sine konflikter, er familieverntjenestene særlig egnet til å bistå foreldrene med å dempe konflikten, fremme foreldresamarbeidet og rette oppmerksomheten mot barnets behov. Familievernkontoret kan også gi råd på bakgrunn av barnefaglig kompetanse i tilbakevendende konfliktspørsmål som ikke har noen klar løsning i loven.

Det er ikke uvanlig at foreldre i tilknytning til samlivsbrudd blir preget av omveltning og krise. For noen fortsetter imidlertid denne tilstanden over tid, slik at foreldrenes konflikt og sterke motvilje setter tydelig preg på barnets liv. Det er vesentlig for barnets trivsel og utvikling at slike konflikter ikke vedvarer, og det er behov for at profesjonelle voksne rundt barnet kan bistå.

Familievernkontoret har opplysningsplikt

Ansatte ved familievernkontoret har plikt til å melde fra til barneverntjenesten ved alvorlig bekymring. Sterke og vedvarende konflikter som går ut over omsorgen for barnet, kan utløse familievernkontorets eller den eksterne meklerens meldeplikt til barneverntjenesten [70].

[70]

Lov om familievernkontorer §§ 5, 5a og 10.

Utgitt av:
Barne,- likestillings- og inkluderingsdepartementet

Offentlige institusjoner kan bestille flere
eksemplarer fra:

Departementenes servicesenter

Internett: www.publikasjoner.dep.no

E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no

Telefon: 22 24 20 00

Publikasjonskode: Q-1211B

Design og illustrasjon: Gjerholm Design/Anne Leela

Publisert på Regjeringen.no 06/2013

Trykkversjon vil foreligge i løpet av høsten 2013

